
JELENKOR

Húsz év olasz történelem 1992 – 2012

Giuseppe Mammarella olasz professzor az európai és azon belül az olasz történelem kiváló és külföldön is elismert szakértője, aki a „bőrén megtapasztalt” események alapján írja könyveit. Ez magyarázza, többek között, hogy napjaink történelmét óriási adatbázis és elemzőkészség segítségével tudja összefoglalni akár rövid, akár hosszabb terjedelemben. Történetírási módszerének másik jellemzője, hogy nem várja meg azt a bizonyos időbeli távolságot sem, amelyet a történészek legtöbbször betart, mondván, hogy a legfrissebb történelmi folyamatokat, főleg, ha azok a kutató saját hazájában zajlanak, nemigen merik vizsgálni, de főleg nem következtetéseket, ítéleteket levonni belőlük.

Az 1992–2012 közötti időszak ugyancsak korai, friss, főleg, ha azt nézzük, hogy a könyv mikor jelent meg annál az olasz kiadónál, amely minden félelem és fenntartás nélkül fordul a jelenkor, sőt napjaink történelme felé. Igaz, Mammarella professzor a „storia” szó mellé az alcímbe oda-biggyeszi a „cronaca” szót is, érzékeltetve, hogy ennek a húsz, mozgalmas esztendőnek a „történetét”, „történetét” „krónika” formájában vezeti fel, enyhítve, de nem félretéve a „történelem” szó szigorú rendjét.

Már a *Bevezető*ben jelzi az olasz első Köztársaság „hamvain” létrejött olasz társadalmi, politikai élet szükségszerű „bukását” két ok miatt: az egyik a középbal pártok azon terveinek bukása, hogy „Olaszországot normális országgá” tegyék, a másik a *Silvio Berlusconi*-jelentette új politikai irányzat által előhívott és életre keltett „liberális forradalom”.

A szerző egyenesen az első Köztársaság „összeomlásáról” beszél, melynek mindenki által érzékelt durva pontjai voltak a „politikai korrupció”, a „maffia egyedurialma”, egy elavult és működésképtelen intézményrendszer. A középbal pártjai ezeket a bajokat kívánták orvosolni. „Alapjaiban arról volt szó, hogy úgy újítsák meg az országot, hogy ne változtassák meg az alapokat, az alapvető értékeket. Ezzel szemben Berlusconi az első Köztársaság alapjainak »szétverését«, egy „angolszász mintára létrehozandó modern kapitalista társadalmat” kívánt létrehozni, mindenféleképpen „meggyengít-

ve a társadalmat”, értve ezalatt annak mindenbe beavatkozó tevékenységét. Az eredmény: „Az 1992–2012 között eltelt húsz esztendő mindkét program bukásával végződött.” A Berlusconi-terv végrehajtásához ráadásul hiányzott ezenfelül egy olyan társadalmi réteg, amely kevésbé lett volna alávetve az Egyház hatásának. Az elmondottak „Olaszországnak húszévi lemaradást okoztak, sőt, még az első Köztársaság legszerencsésebb időszakában elért gazdasági és társadalmi eredményeit is kockára tették.”

A könyv első fejezetének címe: Egy soha meg nem született Köztársaság; értsd ezalatt az eltervezett, de meg nem valósult második Köztársaságot! Az alcím ugyanilyen sokatmondó: 1992: az év, amelyet el kell felelteni. Miért? Azért, mert az országot egymás után gyorsan súlyos események rázták meg: a korrupciós botrányok, amelyeket egy idők otthonának vezetője által az állam kárára elkövetett óriási pénzösszeg elsikkasztása nyitott meg. A tömegek egyre inkább eltávolodtak a pártoktól, jobban mondván, a pártok a tömegektől, ami a választások iránti közömbösségben nyilvánult meg. A legsúlyosabb, gyakorlatilag az államot magát támadási célpontjává tevő maffiamerényletek, melyek 1992-ben kezdődtek, csúcspontjukat 1993-ban érték el. Az igazságszolgáltatás ezekben az ügyekben csak úgy ért el eredményeket, hogy a letartóztatott maffiózók közül többen vallottak, „daloltak”. A maffiaellenes intézkedések végül meghozták eredményüket: „egy egész maffiózó-generációt fejeztek le” a hatóságok. A siker azonban nem bizonyult tartósnak: a szicíliai maffia szerepét a calabriai *'ndrangheta* és a nápolyi *camorra* vette át...

A tárgyalta időszak elején ismerhetett meg a világ egy olasz neologizmust: a *tangentopolit*. Az új kifejezés alapjául a *tangente*, magyarul „kenőpénz” szolgált, és az Olaszország *egészét* érintő megvesztegetési hullámra utal. Mindenki benne volt (ha cinikus lennék, azt mondanám, az újszülöttek kivételével), amire az egyik elkeseredett és felháborodott érintett-letartóztatott utalt a médiában: „mit akarnak, mikor nincs az országnak egyetlen négyzetmétere, amihez nem kapcsolódna megvesztegetés.” A szó ezután azt a félelmetes, a társadalom minden rétegét – politikai, pénzügyi, vállalkozói, gazdasági – nagyító alá tevő, és a legtöbbször a vádlottak padjára ültető, fiatal bírók által Milánóban elindított persorozatot is jelenti („mani pulite” – „tisztá kezek”), amely hamarosan már veszedelmes politikai méretűvé nőtte ki magát, s ellenzőik táborá nyíltan támadta a bírói testületet és annak zseniális vezetőjét, a fiatal *Antonio di Pietro*-t (aki, nem túrvén tovább a csapatára nehezedő, „felülről” jövő politikai nyomást, az olasz tv által is közvetített egyik megvesztegetési ügy tárgyalása kezdetén, látványosan levetette magáról a bírói talárt, és otthagya a tárgyalást.) Ez persze nem tette

meg nem történtté néhány magas beosztású „vezér” kíméletlen meghurcolását, sőt, néhányuk öngyilkosságba menekülését.

De tulajdonképpen mi volt a lényege a mérhetetlen korrupciónak, amely a „bírók forradalmát” elindította? „Kisebb-nagyobb, a gazdaság és a társadalom minden szintjén létező törvénytelenségek, magasabb szinten pedig – beleértve az ország nagyobb részét – a szabályok tiszteletben tartásának elmulasztása.”

A gazdasági nehézségeket fokozták a maastrichti egyezmények, amelyek minden aláíró országtól áttekinthetőbb, biztosabb pénzügyi helyzetet követeltek meg. És sajnos, Olaszország, amikor odáig eljutott, hogy a líra helyett a közös európai pénzt vezesse be, katasztrofális államadóssággal küzdött, amely már az 1980-as években túlszárnyalta a 100%-ot. A megoldásra irányuló lépéseket megakadályozta az elavult politikai és intézményrendszer, a személyes hatalommánia és a pártvezetők félelme a pártjukat az esetleges reformok által érintő kellemetlen hatásoktól. Olaszország Maastricht aláírásával nagy terhet vett magára – és polgáraira, amelyet csak fokozott a két Németország egyesítésére fordított közös európai kiadásokból reáeső rész, valamint a líra ellen indított nemzetközi spekuláció.

A különböző kormányok különbözőképpen próbáltak kiutat találni a többirányú krízisből. *Mario Segnit* a szerző sikeresnek tartja az új választási és népszavazási törvény bevezetéséért olyan kérdésekben, mint a drogfogyasztás liberalizálása, a pártok finanszírozása stb... A radikálisok a pártok finanszírozásának megfékezésében értek el jelentős sikereket – igaz, a „politikai establishment” majd alaposan megnyirbálja ezeket a sikereket. 1993-ban a Banca d'Italia volt vezére kapott kormányalakítási felkérést. Ő pártegyeztetések nélkül főleg szakértőkből állította össze kormányát, amely még abban az évben újra szembekerült az „állam – maffia konfliktussal”, valamint Olaszország külföldi – jelen esetben afrikai – jelenlétéből származó problémákkal: Szomáliáról van szó, amelynek diktatorikus vezetőjének, *Siad Barrénak* távozása után, nemzetközi haderők, köztük olasz kontingens is, próbáltak rendet teremteni az afrikai országban; a rendcsinálásban olasz katonák is estek.

„Jön Berlusconi” a címe az egyik alfejezetnek, amelynek első néhány sorát szeretném szó szerint idézni, mert mindennél jobban illusztrálja a „cavalieri”-jelenséget. „Nem túlzás azt állítani, hogy Silvio Berlusconi «színre lépése» új korszak kezdetét jelzi az olasz politika történetében. A következő húsz esztendőben, akár kormányon volt, akár ellenzékben maradt, az ország politikáját mélyen befolyásolta személyisége, problémái, viselkedése és az általuk kiváltott konfliktusok. Az ország hamarosan az új főszereplő, annak

eszméit és stílusát meggyőződéses és gyakran szenvedélyes támogatókra és az emberrel és az új iránnyal ugyanolyan határozottan szemben álló becsmérlők táborára szakadt.

Mind a jóban, mind a rosszban, Berlusconi felforgatja az első Köztársaság éveiben kikristályosodott értékeket és módszereket. Olyan emberként mutatkozik be az országnak, mint aki mélységeiben fogja megújítani a politikát; és noha a beígért reformok nagy része, különösen amelyek az intézményi terveket illetik, nem vagy csak részben valósultak meg, mindezek ellenére a Berlusconi húsz esztendejében a politizálás jelentős módon megváltozott.” Berlusconi politikája magát a köztársasági elnököt is többször véleménynyilvánításra készítette ilyen vagy olyan irányban. 1994-ben megalakítja a *Forza Italia* (*Hajrá, Itália*) nevű politikai formációt, amelyhez az *Umberto Bossi* vezette *Lega Nord* is csatlakozik. Politikai propagandájának leitmotívuma „feltételezett kommunista veszély”, eszközei pedig a media, azoknak minden formája és formátuma, célja a „mindenütt jelenlét”. Bossi és Berlusconi azonban hamarosan ellenfelekké váltak, majd Berlusconi-nak Di Pietroval és a „Tiszta kezek” működésével történt döntő összecsapása, amely után Berlusconiéknak vissza kellett vonulniuk a csatából, mivel a hajthatatlan bírói csapatot az egész közvélemény támogatta. A csata egy dekrétum bejelentése után tört ki, amely könnyített volna a korrupcióval gyanúsított személyekkel szembeni eljárásokon; végül a dekrétumot visszavonták, és újra bűncselekménnyé állították vissza a korrupciót és a sikkasztást.

1994-ben, főleg a „Tangentopoli” hatására, a pártok új felállásokkal próbálkoztak, így például a kereszténydemokraták az Egyház nagyobb politikai képviseletéért szálltak síkra. A pártrendszer újjáépítésének „első, legviharosabb szakasza, melyet a „Tangentopoli” idézett elő, 1995-ben zárult le. Nagy vesztese ennek a folyamatnak az olasz kommunista párt volt, melynek egy része a technikai forradalom által létrehozott, az informatikai technológiával foglalkozó iparba ment át, azaz a hagyományos munkásosztály fokozatosan lemorzsolódott.

Az 1995-ös év két fontos eseményt mutat fel: egyrészt a „Tangentopoli” végét, mivel magát Di Pietrot is sikkasztással vádolják, másrészt a maffia egy „egész generációjának likvidálását” (ld. fentebb!). 1996-ban a középbal és a vele szövetségre lépő pártok *Romano Prodi*t választják vezérüknek, aki mögött változatos és tekintélyes pályafutás áll. Az ún. *Ulivo* program célja egy „új állam” politikai, gazdasági és erkölcsi felépítése.” Prodi az *Amato* és *Ciampi* által megkezdett pénzügyi helyzet stabilitásának folytatását, valamint az egységes európai pénzhez csatlakozás végrehajtását vállalta

magára. Munkaügyi minisztere az új és többirányú munkavállalási lehetőségeket igyekezett megvalósítani. A cél 1 millió új munkahely megteremtése volt. Az 1996-os választásokat az „Ulivo-program” nyerte széles körű koalíciós politikája révén. Az igazi megmérettetést mind a politikai vezető elit, mind a lakosság számára az euro-zónába történő belépés előkészítése jelentette: Prodi ezzel kapcsolatban „18 hónap kemény áldozatvállalást ígért az olaszoknak.” És a pénzügyi mutatók 1997-re már javuló tendenciát mutattak, viszont más jellegű konfliktusok jelentkeztek, így többek között a Lega Nord-dal, valamint az Albániában kitört felkelés, amelynek során Albániában rekedt olasz állampolgárokat kellett kimenekíteni, és albán menekülteket fogadni az olasz partokon.

Ezalatt Berlusconi ellen a pénzügyőrség megvesztegetése címén eljárást indítottak, az ügyet azonban végül ejtették. Folytatódtak a pártokkal és a pártvezetőkkel az egyezkedések, mialatt Prodi politikai pályafutásában „zárhozet” nyit az Európai Bizottság elnökévé választása.

Az 1990-es évekre mindvégig rányomja bélyegét a Jugoszlávia szétesését követő háború. Az olasz katonai beavatkozást amerikai illetve NATO-vezetéssel az olaszok egy része – főleg a baloldal – erősen kritizálta, megromlottak az USA és Olaszország kapcsolatai, különösen azután, hogy egy amerikai repülőgép leszakított egy drótkötélpályát: a balesetben húszan vesztették életüket, de ami elsősorban felháborította az olaszokat, az volt, hogy egy amerikai bíróság felmentette a repülőgép pilótáját.

Az 1999. júniusi európai parlamenti választásokon Berlusconiék jól szerepeltek, és a *D'Alema*-kormány leváltását követelték. Tudni kell, hogy D'Alema kormánya látványosan jó eredményeket ért el az ország pénzügyi és gazdasági helyzetének javításában. A 2000. áprilisi választásokon azonban több régió támogatását elvesztette, s ezzel sorsa megpecsételődött. Berlusconi azonnali választásokat kért, a köztársasági elnök azonban elutasította; helyette *Giuliano Amato* került a miniszterelnöki székbe, aki folytatta az ország gazdaságélénkítő programját, de nem sokáig. A Berlusconi ellen intézett támadások nem vezettek eredményre, így megkezdődhetett a második Berlusconi-korszak...

A szerző a „cavaliere” ügyességének és győzelmének könyveli el, hogy „sikert elismertetnie a jobboldalt és a reá mint az olasz politikai rendszer elsődleges és dinamikus elemére hivatkozó pártokat”, melyeket az első Köztársaság alatt „demoralizáltak, és a fasizmus maradványának tartottak.” A 2001. májusi választások „Berlusconi jegyében zajlottak, dinamizmus, fantázia és a felhasznált eszközök gazdagsága” jellemezte őket, a „Forza Italia” mögé felsorakozott választók magas száma „történelmi csú-

csot” jelentett. Az újonnan megválasztott Berlusconi-kormányban is voltak szakértők, de kisebb mértékben, közöttük függetlenek, de szigorúan a miniszterelnök vezetése alatt. 2002-től a gazdaság versenyképességének fokozása céljából olasz gazdasági szakértőkön kívül külföldieket is meghívtak. Problémák merültek fel a külpolitikában, amelyeknek oka a miniszterelnök „szeszélyes” viselkedése volt mind a magánéletében, mind a közéletben. A jugoszláviai háború után újabb külföldi veszélyek jelentek meg: az iszlám terrorizmus és az USA „*neoespansionismo*”-ja (új terjeszkedési politika). Súlyos helyzetet teremtett az iraki és az afganisztáni háború. Olaszország külföldi katonai elkötelezettségei megnöttek. Mindezek ellenére Berlusconi megítélésében nagy súllyal esett latba magánélete, a bíróságokkal szembeni ellenséges viselkedése, és általában a szabályok figyelmen kívül hagyása.

Fontos próbatételt jelentett Berlusconi második színrelépésében a G8-ak Genovába tervezett találkozója, amelynek megszervezését ő maga vette kézbe. Minden elővigyázatosság ellenére „a genovai G8 a nagy nemzetközi konferenciák történetében úgy marad meg, mint a szélsőbalos csoportok és legradikálisabb elemeinek egyik legdurvább eseménye és színtere.” A résztvevő nagy országok vezetőit „azzal vádolták, hogy olyan döntéseket hoznak, melyek minden képviselőtől megfosztott államra és személyre kihatnak.” A tüntetéseknek végül egy fiatalember személyében halálos áldozata is lett. Az olasz kormányra gyakorolt amerikai hatásra leállították az Airbus A400M gyártását, s helyette egy amerikai repülőgép építésében vettek részt.

2002-ben a NATO csúcsertekezletén Berlusconi mindent megtett, hogy a nyugati partnereket és Oroszországot közelebb hozza egymáshoz; tette ezt részben azért is, mert „kitűnő kapcsolatai voltak Putyinnal.” Ilyen irányú tevékenységét az elkövetkezendő években is folytatta, amit a Nyugat gyanakvással figyelt.

Az EU elnöki posztját Olaszország 2003 második felében töltötte be. Helyzetét kényessé tette, hogy az Unió hamarosan „drámai módon «az újakra és a régiekre» szakadt”, vagyis ekkor léptek be az új országok a szervezetbe. Az iraki háború *Bush*-vezette folyamatát Olaszország is támogatta, de támogatta Putyin csecsenek elleni hadjáratát is, és került az Izrael által a palesztinoktól elválasztandó fal építésének témáját. 2004 – 2005 fordulóján több, nagyon súlyos csapás érte az Irakban harcoló olasz katonákat, így végül az olasz kontingens hazahívása mellett döntöttek.

Belföldi és európai viszonylatban egyre irritálóbbá vált Berlusconi kiterjedt hatalma a média, az ingatlan, a banki, a kiadói, sőt a sportszféra fölött, ami konfliktusos helyzetekben az ő számára kedvezett. Ő azonban kitartott

hatalma ilyen sokirányú fönntartása mellett, így évekig ellenállhatott az el-lene indított számtalan bírósági eljárásnak; segítette ebben pénzügyi hely-zete, a számára kedvezőtlen törvények módosítása, és az őt politikailag is támogató kiváló ügyvédek, sőt, a Parlament két ága is. A politikai élet azon-ban tovább zajlott 2002-ben és 2003-ban, méghozzá új és fontos reformok bevezetésével, ezek a bevándorlásra, a munkaszerződésekre, az elbocsátá-sok szabályozására, az iskolákra és az intézményekre vonatkoztak. Ami az iskolarendszert illeti, ott ki kell emelni az oktatási reformokat, bennük már az első osztálytól egy idegen nyelv és a számítógépek használatának oktatá-sát, a klasszikus, technikai és professzionális szakok megjelenését, melyek tartalmukat tekintve élesen különböztek egymástól. Megreformálták a tele-víziót is. A legfontosabb reform azonban kétségtelenül az alkotmányreform volt: Bossi indítványára „kizárólagos törvényhozói illetékességet” hagytak a régióknak bizonyos területeken: egészségügy, iskolaszervezés, helyi rend-őrség. Egy másik reform a köztársasági elnöki és a miniszterelnöki poszt hivatalát érintette: a végrehajtói hatalomban a köztársasági elnöki hivatal funkcióit a miniszterelnökségre ruházták át. Ezzel áthághatatlaná vált a kormány és a középbal közötti szakadék.

A 2001. májusi választások a középbal bukását hozták, s ez elkeserítette nemcsak a pártok vezetőit, de most már a híveiket is, akik sorozo-tos tüntetésekkel jelezték elégedetlenségüket. Ezen a helyzeten a 2002. május–júniusi községtanácsi választások javítottak a baloldal javára, míg a Lega Nord és főleg a Forza Italia vereséget szenvedtek. 2000 után az egész EU-ban csökkent a termelés, ami a legnagyobb országok, közöt-tük Olaszország gazdaságát sújtották főképpen; a világ gazdasági fejlődési mutatón az országot a 42. helyre sorolták! Hiányzott az innovatív szellem, túlbujánzott a közigazgatás, és mindezekre még rátett a külföldi, elsősor-ban kínai konkurrencia.

És ekkor jött megint Berlusconi!, s vele a harmadik Berlusconi-kor-mány, a 2005. áprilisi regionális választások nyomán. Az ellenzék nyomá-sára azonban gyorsan ott kellett a kormányzást hagynia április 20-án, hogy 23-án újból kormányt alakíthasson. A szerző szerint Olaszországban ilyen gyorsan – azaz három nap leforgása alatt – még sohasem oldódott meg kor-mányválság! Ráadásul ez a „válság Berlusconi megerősödésével zárult.” Az új kormány előtt három fontos téma várt megoldásra: az igazságszol-gáltatás, az új választási törvény és a költségvetési terv. Júliusban a Parla-ment jóváhagyta a jogrendszer reformját. Szeptember végén a gazdasági miniszter benyújtja a 2006-ra tervezett költségvetést, majd megalkotják az új választási törvényt.

A 2006. áprilisi pártválasztásokon a középbal nyert, a Forza Italia a legnagyobb vesztes lett. De ezután még következett a legfontosabb választás az alkotmánymódosításról, amit Berlusconi szeretett volna keresztülvinni... Nem sikerült neki, a választók óriási arányban szavaztak ellene. Berlusconi el kellett hagynia a politikai színpadot, ahol Prodi és kormánya váltotta. Másfél évi kormányzása során sok problémával kellett megküzdnie, éppen az időhiány miatt. Közben köztársasági elnökválasztás is zajlott: az új államfő *Giorgio Napolitano* lett, aki szinte azonnal megbízta Prodit az új kormány megalakításával, melynek első és legjelentősebb lépései bizonyos liberalizálásokat valósítottak meg a közszolgáltatások számára alapvető szektorokban: telefon, közlekedés, biztosítási díjak, szabadon vásárolható gyógyszerek engedélyezése. Ha a belpolitikában a Prodi-kormány némi lassúsággal mozgott, ugyanez nem mondható el külpolitikájáról: a Berlusconi-féle, inkább másodlagos, EU-val történő kapcsolatokat megerősítették, csakúgy, mint az USA-hoz való szorosabb kötődést. Az olasz katonai jelenlétet megszüntették Irakban, de fenntartották Afganisztánban, majd 2006-ban békefenntartó tevékenység címén küldtek katonákat az ENSZ égisze alatt Libanonba; a francia, spanyol és német katonai együttműködés itt sikerrel járt.

A 2008-as választások a középjobb győzelmét hozták, ami nem volt annyira meglepő, mint az azokat megelőző választási kampány, ami első-sorban a televízióban zajlott. Komoly problémaként merült fel az Alitalia légitársaság katasztrofális pénzügyi helyzete, ami majdnem az Air France által történő felvásárlásához vezetett; ezt azonban Berlusconi nem engedte meg, viszont ismét megragadta a kedvező alkalmat, hogy megkezdje negyedik mandátumának kitöltését; küldetés, amely főleg az ellene indított perekben, illetve az általa az igazságszolgáltatással vívott harcokban merült ki, és olyan méreteket öltött, hogy az „intézmények stabilitását” fenyegette; az államfő kénytelen volt többször is beavatkozni, hol ez egyik, hol a másik fél – Berlusconi és vagy az igazságszolgáltatás – oldalán. Lassan már a közvélemény is a miniszterelnök üldözését látta a harcban. Mindezt súlyosbította a világválság, ami USA-beli bankok spekulációs tevékenységének volt a következménye. A krízis gyorsan áterjedt Európára is, olyannyira, hogy 2009-ben már leállt az európai gazdaság fejlődése, nőtt a munkanélküliség, visszaestek a beruházások. Olaszországban többek között az állami kiadások megnyirbálásával, a bankoknak nyújtott segítséggel, a külföldön illegálisan elhelyezett bankbetétek „hazahívásával” próbáltak védekezni. Alaposan megcsapolták az oktatásra szánt kiadásokat. A termelőiparban üzemeket, gyárakat zártak be, de a közintézmények kiadásait is jelentős

mértékben csökkentették. A társadalmi érzékenység az „etikai – vallási kérdések” irányában szintén nagy változásokon ment át, amelyek során kiderült, mennyire megosztott a társadalom az értékek, a kultúra és az életmódok tekintetében; itt az Egyház hatása a többi európai országhoz viszonyítva még mindig érezhetőbb volt.

Több mint tíz esztendő vitát eredményezett az igazságszolgáltatás és egy kómába esett leány apjának harca leánya kezelésének leállításáért; végül 2008-ban a milánói fellebbviteli bíróság engedélyezte a kezelés felfüggesztését. Hasonló esetek hatására született meg a „biológiai végrendelet” elkészítésének gondolata, más néven az „előzetes kezelési rendelkezés”, melyben ép tudattal rendelkező beteg előre meghatározhatta, hogy gyógyíthatatlan betegsége és ép tudattal már nem rendelkező állapotában az orvosok milyen beavatkozást tegyenek, tehetnek.

Az ország életére – fentebb már említettük – kihatással voltak a Berlusconi ellen indított perek. Emiatt a kormány munkája lelassult, bár a miniszterelnök még néhányszor sikerrel és gyorsan hozott megoldásokat, így pl. a 2009-es aquilai földrengés után, vagy Nápoly hulladéktól történő megtisztítása ügyében. Viszont egyre sötétebb fellegek gyülekeztek magánéletének egén: kapcsolatai fiatal és vonzó nőkkel, majd közbenjárása egy letartóztatott kiskorú marokkói leány elleni eljárás felfüggesztése és elengedése ügyében. Mindezek a magánéletén esett foltok alaposan veszélybe sodorták amúgy is megkopott jó hírét mind külföldön, mind hazájában. És ezen mit sem változtatott, hogy az ellenzéket is elérték a főleg szexuális jellegű botrányok.

Barack Obama elnöksége változásokat hozott a két ország kapcsolatában, aminek oka az amerikai elnök egyértelmű hierarchizálása volt az európai országokat illetően: szoros volt kapcsolata Nagy-Britanniával, valamint Franciaországgal – Sarkozy amerikai barát politikája segített ebben –, valamint Németországgal. Olaszország ebben a rangsorban hátrébb szorult: az új amerikai adminisztráció „erős gyanakvással” nézte Berlusconi szimpátiáját *Putyin* és *Medvegyev* iránt, valamint Olaszország függőségét az orosz gázszállítástól. Külön téma volt az egyre nagyobb számban az olasz partokon európai földre lépő menekültek áradata; a közvélemény, részben a Lega Nord nyomására, siettetni akarta a főleg Afrikából érkezők hazatelepítését. 2008-ban megállapodás jött létre Líbia és Olaszország között több vonatkozásban is: Líbia gyarmatosításának elítélése olasz részről, kölcsönös meg nem támadási szerződés, amely magában foglalta annak az eshetőségnek a kizárását is, hogy Líbiát NATO-támadás éri olasz területen telepített NATO-támaszpontokról.

Új helyzet állott elő 2011-ben az arab országokban kitört felkelések nyomán. Olaszország külpolitikájában ekkor bizonytalanság mutatkozott, látván az ENSZ és a nyugati hatalmak azonnali állásfoglalását Kadhafi rendszerének megdöntése és a lázadók támogatása mellett. A bizonytalanságot a 2008-ban kötött szerződés idején fennálló líbiai rendszer és a most a nemzetközi közösség Líbia-ellenes magatartása közötti különbség generálta. 2011-ben az olasz kormány a be nem avatkozás mellett döntött, és a NATO felügyelete alatt végrehajtandó Líbia-ellenes katonai fellépést kérte. Később azután megnyitotta déli katonai bázisait, és hajókat és repülőket adott katonai felderítés céljára.

2011 közepén a Nyugat újra gazdasági és pénzügyi nehézségekkel találta szembe magát: Olaszország gazdasági kilátásait stabilról negatívra minősítették, bár az olasz kormányt képesnek tartották a válság kezelésére. Az olasz gazdaság azonban nagyon gyengén teljesített továbbra is, magas volt a külkereskedelmi mérleg deficitje, s egyre csökkent az ipari termelés, viszont más fejlett iparral rendelkező országgal szemben – köztük az USA – kedvező volt a pénzügyi helyzete, azaz lejjebb tudta szorítani a közkiadásokat. Végül a 2011-ben lezajlott közigazgatási választásokból és a referendumból látszott, valamint a pártok, a szakszervezetek és maguknak az olaszoknak az elégedetlensége Berlusconi-val és politikájával a gazdasági növekedés elmaradása miatt egyre nőtt, és ebből érződött, hogy politikai – gazdasági irányváltásra van szükség. 2013-ban azután mind Európában, mind az USA-ban a helyzet „drámaivá” vált. Olaszország a fizetéseképtelenség szélére került, s kénytelen volt – a Nemzetközi Valutaalap, az Európai Bizottság, de különösen a piac nyomásának engedve – lépéseket tenni. Következett az adók emelése, a közkiadások csökkentése, a nemzeti kollektív munkaszerződések átalakítása üzemi és szakszervezeti szerződésekévé, továbbá a kereskedelem és a foglalkoztatások liberalizálása, az állami kézben lévő ingatlanok privatizálása, amit a *Confindustria* (*Confederazione generale dell'industria italiana - Olasz Gyáriparosok Szövetsége*) és a nagyobb sajtóorgánumok erősen kritizáltak.

Az ország helyzete végül kezdett visszafordíthatatlanná válni, az európai bankok és Brüsszel is egyre nagyobb nyomást gyakoroltak az ország vezetésére; féltek ugyanis, hogy az olasz helyzet az egész EU-ra kiterjedhet. A katasztrofális helyzetben Berlusconi benyújtotta lemondását, hogy helyét és kormányát szakértők váltsák fel, élükön *Mario Monti*-val. Az új kormányfő és csapata egyik fő feladatának az ország imázsának és hitelképességének biztosítását tekintette. Néhány hét alatt sikerült az országot „visszavezetni

Európába.” Ezt jelezték találkozóin az európai államfőkkel és Obama elnökkel. Kormányát Európa egyik legtekintélyesebbikévé tette, de törvényesítette az olasz parlament is egy nagyszabású koalíció segítségével. Központi téma maradt továbbra is az új munkaszervezés: ennek vitájában a legnagyobb szakszervezetek vezetői, a Confindustria, *Elsa Fornero* miniszteri megbízott, és a tanács elnöke (azaz a miniszterelnök) vettek részt. Ezek a „konzultációk” (és nem „tárgyalások”), ahogyan Monti nevezte őket, érintették a munkaszerződések típusait, a női munkát, a fiatalok munkanélküliségét. Az eredmény egy alkalmazotti „társadalmi biztosítás” elfogadása lett. A fizetett tanulóévek a munkába állás fő eszközévé váltak. Sokáig nagy figyelem kísérte a munkások gazdasági, munkafegyelmi, politikai, faji vagy egyéb okok miatti elbocsátása körüli vitát, ami nagy változásokat hozott a múlthoz képest, ezek azonban a nehézségekkel – pl. növekvő munkanélküliséggel – küszködő vállalatok esetében nyugtalanságot váltottak ki. És az ország pénzügyi helyzete újból elindult a lejtőn lefelé. Kis- és középvállalatok ezreinek csődbe menése, az ezt kísérő munkanélküliség csak még sürgetőbbé tették a gazdasági növekedést, a kedvezőtlen körülmények között élő és a középrétegek elszegényedésének megállítását. S a szerző végső következtetése a könyv utolsó mondatában: „A már hagyományos reformok (iskola, bíróság, közszolgáltatás) az új fejlődési modellhez vezető kötelező út, mindemellett alapvető feltételek maradnak a politikai osztály megváltozása és a döntéshozó intézmények és folyamatok módszeres egyszerűsítése.”

Hogy ezt milyen kormány és mikor fogja elérni éppen Olaszországban, ez irányban még találgatásokba sem lehet bocsátkozni...

Sűrű, száraz adatokban – jószerével csak azokban – bővelkedő könyvet tartunk a kezünkben, melyben a szerző úgy veti papírra egy országot, egy nemzetet, egy nép történelmét, hogy az Ember, az ezt a történelmet formáló Ember, szinte fel sem bukkan benne. És ez nem föltétlen pozitívuma egy történelemkönyvnek. Mentségére legyen mondva a könyv aránylag rövid formátuma, és a könyv végén található névmutató és bőséges bibliográfia.

Giuseppe Mammarelli: L'Italia oggi. Storia e cronaca di un ventennio. 1992 – 2012. Olaszország ma. Húsz év történelme és krónikája. 1992 – 2012. Bologna, Il Mulino, 2012. 214 oldal.

Kun Tibor